

CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA
CULTURII TRADIȚIONALE BOTOȘANI
CONSILIUL JUDEȚEAN BOTOȘANI

DALIANA BEJAN

Mărtisorul

SIMBOL AL PRIMĂVERII ȘI AL RENĂȘTERII

DALIANA BEJAN

Mărtisorul

SIMBOL AL PRIMĂVERII
ȘI AL RENĂȘTERII

**Consiliul Județean
Botoșani**

**Centrul Județean pentru Conservarea
și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani**

Editare

Centrul Județean pentru Conservarea
și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani

Manager

Iustina IRIMIA - GENUȘĂ

Coordonator

Daliana BEJAN

Concepție grafică și machetare computerizată

Dragoș LESPEZEANU

Fotografii

Cristian CALISTRU și Sorin IVASCIUC

CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA
CULTURII TRADIȚIONALE BOTOȘANI
CONSILIUL JUDEȚEAN BOTOȘANI

DALIANA BEJAN

Mărțișorul

SIMBOL AL PRIMĂVERII ȘI AL RENAȘTERII

Botoșani, 2023

CUVÂNT DE ÎNCEPUT (I)

Daliana Bejan, cea care dovedește de fiecare dată o energie creatoare deosebită, ne oferă și de astă dată motive de satisfacție intelectuală prin catalogul închinat MĂRȚIȘORULUI.

„POVEȘTEA” mărțișorului – ritualul începutului primăverii – fiind prezentat cu multă profunzime ca rezultat al unei cercetări temeinice întreprinse de către autoare, atât în literatura de specialitate, cât și printr-o cercetare de teren serioasă. Obișnuiți să vedem în ritualul mărțișorului aspectul plăcut al vestitorului primăverii încărcat și de alte valențe apotropaice, aducătoare de noroc, de sănătate, celor cărora le este destinat (în special de către mame copiilor), mărțișorul este înțeles de către majoritatea oamenilor într-o manieră mai „simplistă”, mai directă, care se adresează sufletului tuturor.

Daliana Bejan – etnolog, cu studii de specialitate, reușește să ne introducă prin cercetarea aprofundată într-o lume, într-un univers, care este, s-ar putea spune „filosofic”, o filozofie aparte, mai puțin cunos-

cută de publicul larg. Autoarea abordând povestea „mărțișorului” cu aplombul unui cercetător avizat, insistă asupra statutului mărțișorului precizând că „*acesta nu este un obiect, ci este un ritual de fertilitate*”, având o vechime ce ar începe cu perioada neolitică, amintind despre Cultul TERREI MATER, dublat de un cult solar. În continuare, autoarea se preocupă de vechimea cultului solar, citând opinii interesante, cum ar fi cea a lui Johann Jakob Bachofen „*potrivit căreia cultul solar al celor mai vechi popoare ar fi înlocuit de un cult anterior al fecundității dedicat zeiței Pământului, Marea Mamă.*”

Cultul Terra Mater „*își subordonează, de asemenea, alte forme de cult: este zeița mamă, torcătoarea, cea care toarce destinul, soarta. Prin cele amintite încercăm să demonstrăm faptul că mărțișorul este doar firul și atât, restul sunt elemente adăugate cu anumite semnificații. Până la un moment dat aceste elemente au înnobilit, sporit, semnificația mărțișorului. Însă, de la un punct încolo, aceste elemente au început să producă alunecări de sens, mărțișorul fiind supus,*

voit sau nu, unor mutații funcționale. Prin polisemantism, acest termen ne îndrumă să-i descoperim toate înțelesurile (luna Martie, început de an agrar, firul alb-negru/ alb-roșu). Ca să aflăm adevăratul sens al mărțișorului trebuie să ne raportăm la fir, mai exact la tipul de fir; pornind de la întrebarea: „cum se făcea firul și ce alte acțiuni implica această toarcere. A toarce înseamnă relația cu destitulul, soarta, creația pentru că această toarcere reprezintă o formă de creație, o acțiune de magie conectată la această activitate de toarcere.”

La început nu s-au făcut mărțișoare din bumbac, în sau mătase, ci, din lână de oaie albă sau neagră și roșie, când cultul lunar se suprapune cu cel solar: „mărțișorul să leagă cu un fir roșu – care însuși este un simbol al focului și al luminii, deci și al soarelui – ori la mână, ori la gât. Totodată, mărțișorul este aducător de frumusețe și iubire.”

Daliana Bejan intervine în continuare cu precizări privind momentul legării mărțișorului (înainte de răsăritul soarelui). După introducerea serios documentată despre ritualul mărțișorului, autoarea se oprește asupra simbolisticii cromatice (alb, negru, roșu). Insistă asupra non-culorii albe ca având o semnificație distinctă, fiind prezentă în riturile de trecere (naștere, căsătorie, moarte) – explicând în continuare de ce albul mărțișorului nu

a dispărut niciodată, arătând faptul că prin această non-culoare se scoate în evidență ideea de regenerare, de fertilitate. Referindu-se la mărțișorul tradițional cu funcțiile cunoscute (apropaice, agrare, de mijlocire între microcosmos și macrocosmos), autoarea, subliniază tendința înlocuirii acestora cu funcții preponderent estetice; este corectă această precizare prin realitatea actuală întâlnită la târguri ale mărțișorului, unde, uneori preocuparea pentru „estetic” este evidentă, înțelegând prin aceasta prezența supărătoare a unor elemente ce țin de non-valoare, dovedind o schimbare nedorită în mentalul celor care confecționează astăzi mărțișoare.

Autoarea motivează convingător prezența bănuțului de argint, de altădată în mărțișoarele tradiționale – făcând o trimitere la simbolistica argintului care însemna „soarele primăverii.” Precizările făcute în legătură cu perioada în care se purtau mărțișoarele 1-9 zile sau 1-12 zile – pentru ca apoi să fie legate de ramura unui pom roditor, urmărindu-se modul în care pomul respectiv va evolua – sunt binevenite.

Daliana Bejan se oprește în continuare la mărțișorul actual din mediul rural și urban, subliniind „desacralizarea” acestuia. Autoarea insistând asupra necesității de evocare permanentă a trecutului, în ciuda interpretărilor actuale, referitoare

la culoarea și simbolul mărțișorului, la trimiterea prin legendele apărute în decursul timpului, ca o expresie a denaturării sensului inițial. Așa amintește faptul că Baba Dochia, cunoscută astăzi prin legendele care circulă, a preluat de fapt, din funcțiile Zeiței Mamă. Autoarea redă succint „povestea” Babei Dochia, personajul principal al lunii martie, oprindu-se asupra tuturor aspectelor cunoscute referitoare la statutul Babei Dochia, soacră-rea care își persecută nora – detalii cunoscute dar preluând din aceste legende elemente importante, referitoare la numărul cojoacelor purtate de Baba Dochia: nouă sau douăsprezece, afirmând că ar exista o relație între aceste cifre și intervalul în care se purta mărțișorul. De acord cu Daliana Bejan care citează în mod inspirat și considerațiile aparținând lui Ivan Evseev, autorul Dicționarului de simboluri și arhetipuri culturale că Baba Dochia „are atribuțiile Zeiței Mamă a naturii și a pământului roditor (...) personaj mito-folcloric, descinzând din străvechiul cult al Marei-Mame, zeiță a pământului și vegetației.” Referirile făcute de către autoare la reprezentarea Babei Dochia, de pe afișul Târgului Mărțișorului, desfășurat în perioada

25 februarie – 1 martie 2022, la Botoșani sunt interesante și pline de substanță. Povestea Babei Dochia este prezentată apoi în extenso, făcându-se referire la cele nouă sau douăsprezece zile când vremea este schimbătoare; amintind totodată faptul că altădată, în aceste zile se organizau clăci de tors în satul tradițional românesc cu referire la faptul că și Baba Dochia a făcut același lucru când a mers cu oile la păscut pe munte. Se menționează, în final, meșterii populari care au participat în anul 2022 la Târgul Mărțișorului de la Botoșani și județele de unde provin. Materialul ilustrativ cuprinde imagini cu mărțișoare din diferite localități ale Moldovei, toate dovedind oarecum, respectarea tradiției de către cei care le-au confecționat. Aceste imagini beneficiază și de scurte explicații adăugate corect de către autoare.

În concluzie, Daliana Bejan, ne oferă și de această dată o dovadă elocventă a pregătirii sale profesionale serioase, dar și a pasiunii cu care cercetează de fiecare dată aspecte ce aparțin civilizației satului tradițional românesc în toată complexitatea și valoarea acestora.

Angela Paveliuc-Olariu
Doctor în etnografie

CUVÂNT DE ÎNCEPUT (II)

Luna Mărțișor a anului 2022 a bifat și în calendarul activităților Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, instituție publică de cultură aflată în subordinea Consiliului Județean Botoșani, Târgul Mărțișorului, eveniment ajuns la cea de-a XII-a ediție; ulterioară fiind ediția a XIII-a a anului curent. Aceste activități, ca și în domeniul artei populare tradiționale sunt transmise din generație în generație. Răsucind firul de lână, cu o stare aproape de incantație, o stare în care gândurile de bine, de sănătate, venite din suflet și „răsucite” cu suflet îndreptate către cei dragi, rămân nerostite, ne oferă posibilitatea de a aminti, și în cazul mărțișorului, despre unitate în diversitate; totodată, în funcție de zonele etnografice, se poate vorbi și despre unicitatea acestui obicei comun unui spațiu traco-dacic.

Șnurul bicolor (alb-negru, alb-roșu; „foarte rar culoarea roșie fiind înlocuită cu cea albastră”¹) are menirea de a dăinui în timp și peste timp, fiind întâlnit în toate zonele etnografice; *șnurul alb-negru: negrul*, opus și complementar în același timp albului, simbolizează timpul, zilele

anului, fertilitatea, dialectica contrariilor care se armonizează: viață-moarte, întuneric-lumină, frig-cald, etc.; *șnurul alb-roșu: roșul* – face referire la cultul lunar suprapus cu cel solar, este culoarea focului, a sângelui, a dragostei și a sacrificiului. Mai mult de atât, mărțișorul este răsândit și în țările din Sud-Estul Europei (Serbia, Macedonia, Bulgaria, Grecia, etc.).

Târgul Mărțișorului înflorește și rodește de la an la an pe meleagul botoșănean, fiind dovada continuității unor ritualuri, datini și obiceiuri. Acestea, dimpreună, au reușit de-a lungul timpului să evidențieze rolul principal al primăverii perceput în mentalitatea de altădată a oamenilor, în special al celor din comunitatea tradițională.

Ușor, ușor, până terminăm de realizat mărțișoarele arhaice predestinate dumneavoastră, celor care citiți aceste rânduri, subliniez faptul că până și zona noastră care este o zonă agrară, cu pământ fertil are legătură cu mărțișorul, cel care reprezintă obiceiul ancestral al fertilității.

**Referent – Compartiment
Artă Populară Artizanală
și Meșteșuguri Tradiționale
Daliana Bejan**

¹ Angela Paveliuc-Olariu, *Atitudinea 3 A*, Anul 2, Nr. 21/28 februarie – 6 martie 2003

MĂRȚIȘORUL SIMBOL AL PRIMĂVERII ȘI AL RENAȘTERII

„Mărțișor este funia care adună și împletește cele 365 de zile într-un șnur bicolor, simbolizând iarna și vara, făcut cadou la 1 martie, străvechi început de an agrar.”²

1 martie, în calendarul popular, înseamnă: începutul noului an agrar, începutul lunii Mărțișor, începutul zilelor dedicate Babei Dochia (1-9 martie sau 1-12 martie).

Ziua de 1 martie în calendarul creștin ortodox aparține Evdochiei: *„După nume, Dochia este un personaj creștin, Sfânta Eudochia samariteana care s-a născut în cetatea Iliopolei din Liban și a trăit în vremea împăratului Traian. A fost un personaj real, o femeie frumoasă și bogată care și-a trăit tinerețea în desfrâu. Spre bătrânețe se pocăiește, este botezată de episcopul Theodot, își împarte averea agonisită la sărăci, se retrage la o mănăstire unde a făcut numeroase minuni. Biserica o sanctifică, o trece printre sfinți, Sfânta sau Mucenica Eudochia, și îi rezervă în calendar, ziua de 1 martie. (...)”³*

Așadar, răsucind și înaintând pe lungimea firului de mărțișor amintim că din

toate timpurile, ființa umană s-a raportat la ceva. Fiecare om era conștient de faptul că există o divinitate, pe care poate nu o înțelegea în totalitate, dar se raporta la ea. Dintotdeauna omul și-a dorit să se asemene fizic, prin tot ceea ce face, cu divinitatea pentru a merge la sânul acesteia după moarte. Această preocupare a oamenilor de a copia imaginea divinității a rămas „incifrată” atât în obiceiurile care definesc ciclul vieții, cât și în obiceiurile din ciclul calendaristic. De aceea, consider că fenomenul sau acțiunea comună întregii omeniri este credința. Omul nu este singur, el aparține unui grup social, dar și unui grup de credință. Comunicarea reprezintă temelia relației omului cu natura, dar și cu mediul social.

De-a lungul timpului, omul și-a construit mai multe tipuri de semne care îl ajutau să comunice cu semenii săi, să co-

² Ion Ghinoiu, *Comoara satelor. Calendar popular*, București, Editura Academiei Române, București, 2005, pag. 58;

³ Ion Ghinoiu, *Lumea de aici, lumea de dincolo*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, pag. 35.

munice cu Lumea. Ca ființe umane avem un anumit cod comportamental ce ne reprezintă și cu ajutorul căruia ne declarăm și ne susținem apartenența. Codul fixează și, totodată, întărește relația socială, dar și mitico-simbolică, reușind să adune laolaltă trăsăturile comune.

După cum se știe, în mitologia românească, mărțișorul reprezintă un obicei ancestral al fertilității și al vegetației, un obiect ritual de veche tradiție care se confecționează din două fire răsucite de lână. Inițial, a fost lâna albă și neagră, mai târziu, albă și roșie. Acest obiect ritualic se dăruia în ziua din luna martie, când apărea pe cer Luna nouă.

În mod intenționat doresc să insist asupra faptului că mărțișorul nu este doar un obiect, ci mărțișorul este un ritual, un ritual de fertilitate, asupra căruia trebuie să ne raportăm începând, cel puțin, de la perioada neolitică, dacă nu chiar mai înainte, când se întâlnea, de fapt, acel cult al Terrei Mater dublat de un cult lunar. „În ceea ce privește vechimea cultului solar se pare că s-a stabilit că este o apariție relativ târzie pe scara culturală a omenirii. Ipoteza emisă de Johann Jakob Bachofen încă la mijlocul secolului al XIX-lea, potrivit căreia cultul solar al celor mai vechi popoare ar fi înlocuit de un cult anterior al fecundității dedicat zeiței Pământului, Marea Mamă, este azi general

acceptată.”⁴ Ritualul mărțișorului fiind în interacțiune cu acest cult al Zeiței Mamă și al lunii ca element care măsoara vremurile; având în vedere că cele mai vechi calendare sunt cele lunare și nu cele solare. Cultul Terra Mater își subordonează, de asemenea, alte forme de cult: este zeița mamă, torcătoarea, cea care toarce destinaul, soarta. Prin cele amintite încercăm să demonstrăm faptul că mărțișorul este doar firul și atât, restul sunt elemente adăugate cu anumite semnificații. Până la un moment dat aceste elemente au înnoibilat, sporit, semnificația mărțișorului. Însă, de la un punct încolo, aceste elemente au început să producă alunecări de sens, mărțișorul fiind supus voit sau nu, unor mutații funcționale. Prin polisemantism acest termen ne îndrumă să-i descoperim toate înțelesurile (luna Martie, început de an agrar, firul alb-negru / alb-roșu). Ca să aflăm cu adevărat sensul mărțișorului trebuie să ne raportăm la fir, mai exact la tipul de fir; pornind de la întrebarea: „cum se făcea firul și ce alte acțiuni implica această toarcere”?

A toarce înseamnă relația cu destinul, soarta, creația, pentru că această toarcere reprezintă o formă de creație, o acțiune de magie conectată la această activitate de toarcere. Înainte de toate trebuie să amintim că la început firul mărțișorului nu a fost de natură vegetală, ci a fost de natură

⁴ Paul Petrescu, *Motive decorative celebre*, Editura Meridiane, București, 1971, pag.12

animală. Nu s-au făcut mărțișoare din bumbac sau in; mătasea a apărut foarte târziu, produsă la rândul său dintr-un vierme – viermele de mătase, care nu este o plantă, nu este de natură vegetală. Fapt ce demonstrează încă o dată că firul de mărțișor era din lână, animalul vizat a fost (și așa ar trebui să rămână) oaia. Așa cum s-a tot amintit, lâna trebuia să fie de două feluri: albă și neagră la început și albă și roșie în momentul în care cultul lunar se suprapune cu cel solar. Prin cele amintite, reușim să subliniem sensul și semnificația de bază a culorii roșii; prin această culoare se prezenta momentul în care soarele devenea zeul suprem, producându-se întâlnirea între cultul Terra Mater și cultul solar ca forme de cult dominante: „mărțișorul să leagă cu un fir roșu – care însuși este un simbol al focului și al luminii, deci și al soarelui – ori la mână, ori la gât.”⁵ Totodată, mărțișorul este aducător de frumusețe și de iubire: „mărțișorul să leagă ori înainte de răsărirea soarelui, ori mai bine deodată cu roșirea, și scopul purtării lui este să aduci o jertfă soarelui, purtându-i cu tine chipul, cam cu același rost cum purtăm noi o cruce ori un chip al lui Christos în sîn. Printr-asta te faci prieten cu soarele, și-l faci binevoitor să-ți dea ce-i stă în putere, mai întâi frumusețe ca a lui, apoi veselie și sănătate, cinste, iubire, nevoie și

curăție de suflet. Tăranii zic că pun copiilor mărțișoare ca să fie curății ca argintul și să nu-i scuture frigurile (...), dar cu mult mai limpede își spun gândul fetele care zic că-l poartă ca să nu le ardă soarele.”⁶

Dintotdeauna albul și negrul erau bazele. Iar cea mai importantă bază era albul pentru că în marile momente ale venirii, trecerii, întemeierii noastre ne vom întoarce întotdeauna la alb (naștere, nuntă, înmormântare).

De ce niciodată din șnurul mărțișorului nu a dispărut albul?

Se poate observa că de-a lungul timpului s-a folosit ba negru, ba roșu, dar niciodată nu s-a înlocuit albul pentru că prin această non-culoare se scoate în evidență ideea de regenerare, de fertilitate. Fiind necesare cele două forme de alb: *albul opac* al morții (trebuie mai întâi să mori ca să ai dreptul la renaștere, nu poți niciodată să renaști decât din propria cenușă; de aceea, ființa umană trebuie să-și asume moartea) și *albul strălucitor* al răsăritului, al noii vieți care va permite reaprinderea luminii, soarelui.

Mărțișorul tradițional, acel fir de lână bicolor răsucit, fie că era simplu cu doi canafi, fie că avea agățată o monedă de

⁵ George Coșbuc, *Opere alese*, IV, Editura Minerva, București, 1979, pag. 499;

⁶ Ibidem, pag. 499.

argint, aramă sau aur, avea rolul de amuletă: „cuvântul este de origine latină „*amuletum*” – obiect mic ce ferește de rele.”⁷ Înainte vreme, funcțiile de bază ale mărțișorului erau: apotropaice, agrare, de mijlocire între microcosmos și macrocosmos, etc.; în prezent acestea au fost înlocuite de funcțiile estetice. Nu întâmplător mamele legau copiii mărțișoare la mâini, gât sau picioare, ci pentru a-i feri de rele (boli, lovituri, deochi); totodată se credea că purtătorii vor fi curați precum argintul.

*„Dintre simbolurile soarelui, cel mai des întrebuințat este banul de argint. (...) Banul alb închipuiește soarele primăverii, pe care toate popoarele și-l închipuie alb, cu cai albi, cu haine albe, cu arme albe, căci albul este al biruitorilor. (...) Cu toate că metalul soarelui e aurul, iar argintul al lunii, obiceiul a făcut ca simbolul soarelui primăverii să fie un ban de argint, numai din pricină că trebuie să fie alb. Lucrul trebuie să-l înțelegi așa că nu banul într-adevăr e simbol al soarelui, ci bucățica rotundă de argint, un semn, o mărturie de botez, un mărțișor, pe care îl putea înlocui așa de lesne cu un ban.”*⁸

Mărțișoarele se puneau pe 1 martie înainte de răsăritul soarelui. După nouă sau doisprezece martie, mărțișorul se agață de ramura unui pom roditor. În funcție de roadele popului respectiv, depindea și

soarta purtătorului. Oamenii din comunitatea arhaică, dintotdeauna au pus mărțișoare și animalelor. Legau la coarnele vitelor sau la picioarele acestora; animalele fiind necesare în toate gospodăriile.

Odată cu trecerea timpului, se poate observa că impactul de altădată a mărțișorului este supus desacralizării. De aceea, noi, avem obligația morală de a cunoaște aceste semnificații și de a încerca să păstrăm „puntea” (legătura) generațiilor. În momentul de față, aceste lucruri sunt cunoscute și luate în considerare prin apariția variantelor actualizate. De exemplu, culoarea roșie este percepută ca reprezentare a sângelui (sângele nurorii Babei Dochia). Fără nici un fel de îndoială și aceste variante/interpretări ne conduc spre partea simbolică a acestui ritual, însă, consider că menirea mea, menirea noastră, a celor care suntem preocupați de rădăcinile acestui neam este de a face trimitere la seva identității, trimitere ce se poate realiza doar prin evocarea trecutului. Cu ajutorul trecutului reușim să trezim anumite sentimente, anumite imagini uitate, dar care se păstrează în memorie. Tot ce trebuie să facem este să ne preocupăm de reînvierea și revalorizarea lor. Toate aceste detalii, ne amintesc faptul că la aceste interpretări s-a ajuns foarte târziu pentru

⁷ Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1990, pag. 37;

⁸ George Coșbuc, *Opere alese, IV*, Editura Minerva, București, 1979, pag. 498.

că peste elementele de arhetip și mit s-au adăugat legendele care, la rândul lor, apar foarte târziu în această evoluție, în această dinamică a ritualului.

Legendele au apărut în momentul în care oamenii au început să piardă sensul inițial. Astfel, prin aceste legende, au reușit să mai recupereze câteva mici elemente care au fost readuse în planul povestitului. Baba Dochia, de fapt, ia din funcțiile Zeiței Mamă, despre care oamenii nu mai știu suficient de multe lucruri pentru a o repera în sensul propriu, oferindu-i astfel o aură a imaginarului. De aceea, ajungem să vorbim despre reprezentarea Babei Dochia, apoi despre Dragobete care ba este fiul, ba este soțul Dochiei și nora Babei Dochia. Diversele variante ale legendelor demonstrează de fapt, ceea ce am amintit mai sus, încercarea omului de a recupera din vechile sensuri. Să nu uităm că povestitul este el însuși o formă de hermeneutică pe care au aplicat-o oamenii asupra fenomenului cultural. Chiar Mircea Eliade spunea că „Orice poate dispărea, dar arhetipurile nu.” Din încercarea de a înțelege arhetipurile care au rămas active într-o memorie culturală pasivă sau activă, oamenii au creat aceste legende și basme.

Baba Dochia este acel personaj principal al lunii Mărțișor. Conform tradiției, firul bicolor de lână răsucit, mărțișorul, se

poartă în intervalul de timp alocat Babei Dochia, în perioada 1-9 martie sau 1-12 martie. Zilele Babei Dochia fac trimitere la numărul cojoacelor purtate de aceasta; după cum ne spun și legendele, Baba Dochia, avea între nouă și douăsprezece cojoace; *nouă* este multiplul lui trei, semnifică moartea simbolică și o (re)naștere sub o altă formă; *doisprezece* este un simbol al anului prin cele douăsprezece luni.

Raportându-ne la mitologia populară, această babă, care indispensabil ne duce cu gândul la cultul strămoșilor, ar trebui să reprezinte întruchiparea femeii înțelepte, blânde. În *Dicționarul de simboluri și arhetipuri culturale*, Ivan Evseev menționează că această babă, respectiv Baba Dochia „are atributele Zeiței Mamă a naturii și a pământului roditor (...) personaj mitofolcloric, descinzând din străvechiul cult al Marei-Mame, zeiță a pământului și vegetației.”⁹

De asemenea, reprezentarea Babei Dochia de pe afișul de la Târgul Mărțișorului, desfășurat în perioada 25 februarie – 1 martie 2022 la Botoșani, este o demonstrație a faptului că peste elementele de arhetip simbolic s-au adăugat legendele care reactualizează, recuperează vechile sensuri: Baba Dochia, de fapt, preia din funcțiile Zeiței Mamă, torcătoarea, care nu mai este reperată în sens propriu; astfel i se oferă o aură a imaginarului.

⁹ Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994, pag. 19, pag. 103.

Des întâlnită în legende, Baba Dochia este cunoscută ca o soacră rea care își supune nora unor probe ce constau în: spălarea lânii negre până devine albă; găsierea fragilor copti. Nora, soția lui Dragobete, fiul Babei Dochia, reușește să îndeplinească aceste sarcini, după cum ne spun legendele, cu ajutorul îngerului, al Sfântului Petru și al lui Dumnezeu: „Dumnezeu, cum o vede că se apropie plângând de dânsii, o întreabă: ce cauți și de ce plânge. Nevasta le istorisi tot necazul (...) Dumnezeu auzind pătăranie ei, i se făcu milă de dânsa, îi zise să se puie la foc să se încălzească, că apoi o va învăța-o ce să facă (...). După ce s-a încălzit de ajuns, îi zise Dumnezeu: – Ține poalele catrinței, căci am să pun ceva într-însele, dar nu te uita ce voi să-ți pun, și nici până acasă să nu te uiți ce ai în poale! (...) Jăratiful ce-l turnă Dumnezeu în poalele catrinței se prefăcu până acasă în fragi.”¹⁰ Când a văzut fragii copti, Dochia, și-a pregătit turma de oi pentru a o urca la munte, bănuind că a venit căldura. Își pune cojoacele și pornește la drum. Cum urca pe munte, cojoacele i se îngreunau, de aceea, pe zi ce trecea își scotea tot câte unul până a rămas în cămașă. Dintr-o dată, vremea s-a schimbat și timp de douăsprezece zile a nins și a plouat. Potrivit altor legende, în drum spre pășune, Dochia ar fi tors firul mărtișorului din furca ținută în

brâu. Din cauza unui ger năprasnic, Baba Dochia și oile sale sunt transformate în stană de piatră. Conform altei legende, mai puțin cunoscute, Dochia era fata unui împărat. Tatăl ei nu dorea să o dea pețitorilor considerând că este încă prea tânără. La un moment dat împăratul a fost învins și nu a mai avut încotro, fiind nevoit să-și dea fata. Dochia a aflat intenția tatălui și fără știrea acestuia s-a îmbrăcat în douăsprezece cojoace, a luat furca de tors, turma de oi și a pornit la munte. Vremea era călduroasă iar fata își tot arunca câte un cojoc. Când a ajuns pe vârful muntelui, acea vreme frumoasă, de care a avut parte până a ajunge, a fost înlocuită de ploaie și ninsoare. Dochia neștiind ce să facă, în loc să-i ceară ajutor lui Dumnezeu, cum a făcut și atunci când voia să scape din mâinile împăratului, a început să fie nemulțumită de împrejurimi. Dumnezeu, supărat pentru nesocotința ei o încremeni; iar oile i le-a prefăcut în pietre. Drumul parcurs în cele nouă zile de Baba Dochia reprezintă încheierea unei etape și începerea alteia noi, adică ciclicitate. Tot în perioada zilelor Babei Dochia, când vremea este schimbătoare, potrivit tradiției, se alege o zi din cele nouă. Ziua este aleasă la întâmplare sau în funcție de data nașterii babele așteptată să fie alese. Se crede că așa cum va fi vremea în ziua aleasă – friguroasă,

¹⁰ Simion Floarea Marian, *Sărbătorile la români*, vol. II, Editura Saeculum I.O. București, 2015, pag. 101-102.

ploioasă, înnorată, însorită, așa va fi vremea întregul an.

Se mai spune că femeile, în ziua de 1 martie, fac clăci de tors încercând să-i domolească mânia Dochiei: primăvara să nu fie friguroasă cu pagube în recolte, cât și pentru sănătate. Asta pentru că și Dochia a făcut același lucru când a mers cu oile pe munte, cu furca în brâu tot drumul a tors lână.

În cadrul târgului au participat meșteri populari și artizani din județele Botoșani, Suceava și Iași.

Se cuvine să-i amintim și să le mulțumim tuturor participanților care ne-au fost alături:

Ababei Claudea-Dalila și Silviu Dionisie;
 Alexa Condratov Lidia și Marcel;
 Apalagheii Sonica și Maricel;
 Asociația Il Girotondo Botoșani;
 Bujoreanu Simona-Ștefania;
 Cosma Lucia;
 Crețu Ștefan;
 Dobreseniuc Veronica și Gavrilu Cristian;
 Gheorghiasa Ștefana;
 Irimia Bianca;
 Liceul de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani;
 Liceul Tehnologic Todireni;
 Luchian Liliana;
 Macovei Livia;
 Matraș Lucreția;
 Maxim Elena și Emilia;
 Moisuc Veronica;

Nistor Celica Iuliana;
 Poamă-Neagră Lăcrămioara;
 Sauciuc Aurora;
 Scutelnicu Mihaela;
 Sillion Georgeta și Dumitru;
 Tcaciuc Anișoara;
 Timofciuc Petrică;
 Țivlică Elena;
 Ungureanu Mihaela;
 Vatavu Olimpia.

Prin dumnealor, tradiția mărțișorului merge mai departe.

*Afiș realizat
 de designerul grafic Cristian Calistru*

MĂRȚIȘOARE PREZENTATE ÎN CADRUL
TÂRGULUI MĂRȚIȘORULUI
DESFĂȘURAT ÎN PERIOADA
25 FEBRUARIE – 1 MARTIE 2022
LA BOTOȘANI

MĂRȚIȘOARE REALIZATE DIN MĂTASE ȘI AȚĂ DIN BUMBAC

ALEXA CONDRATOV

LIDIA ȘI MARCEL, Botoșani

Mărțișorul cu bănuț/monedă din argint este simbolul purității.

„Să rămâi curat, luminat ca argintul strecurat.”¹¹

Mărțișor cu bănuț/monedă din „Cu-Ni”.¹²

Cercul „este simbolul perfecțiunii, omogenității, mișcării imuabile și eterne care nu are nici început, nici sfârșit. Cercul e o metonimie a zeului: zeul-soare, e un cerc (coroana discoidală a lui Ra, discul cu aripi al lui Aton, etc.). (...) La majoritatea popoarelor lumii, cercului i se atribuie puterea magică de apărare.”¹³

MAXIM ELENA ȘI EMILIA,

Oneaga, Botoșani

Mărțișor cu bănuț (simbol al prosperității) din mătase.

*„Mentalizăm în mărțișoarele noastre, **Bonam Fortunam**, adică dorința ca purtătorul să aibă parte de noroc, de sănătate, să fie apărat de anumite gânduri negative.” (Maxim Elena)*

¹¹ Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1900, pag. 46;

¹² *Catalogul monedelor metalice românești bătute de la 1867-1943*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului - Imprimeria Națională, București; referitor la aliaje;

¹³ Ivan Evseev, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998, pag. 81.

MAXIM ELENA ȘI EMILIA,

Oneaga, Botoșani

Mărțișor cu stelute (reprezentarea simbolurilor astrale).

„Stelele sunt ochii cerului, fiii lunii și ai soarelui, fiind tainic legate de soarta oamenilor.”¹⁴

MAXIM ELENA ȘI EMILIA,

Oneaga, Botoșani

Trifoiul cu patru foi este considerat purtător de noroc. Totodată, patru este numărul simbolic al pământului.

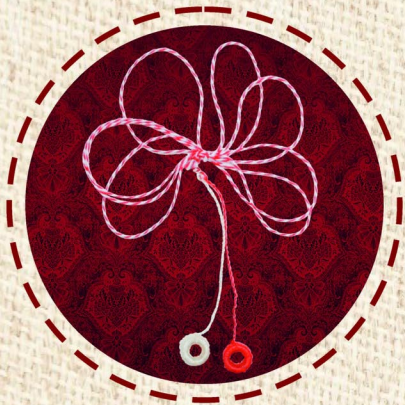
„Numărului patru, în limbajul formelor geometrice, îi corespund pătratul, cubul și crucea, ca simboluri al celor patru puncte cardinale. În plan temporal, se asociază cu anotimpurile anului și cu cele patru vârste ale omului (...).”¹⁵

¹⁴ Ivan Evseev, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998, pag. 438;

¹⁵ Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1900, pag. 46.

MĂRȚIȘOARE REALIZATE DIN MĂTASE ȘI AȚĂ DIN BUMBAC

COSMA LUCIA – Oneaga, Botoșani
Mărțișor cu mătase. Reprezentare
a principiului masculin-feminin

TCACIUC ANIȘOARA, Botoșani
Steluțe realizate pe carton cu mătase

COSMA LUCIA – Oneaga, Botoșani
Mărțișor din mătase cusut pe carton cu sim-
bolul bănuțului și inițiala persoanei

„Mărțișoarele întotdeauna sunt făcute cu mult suflet. Indiferent că sunt vândute sau sunt oferite persoanelor dragi nouă.” (Cosma Lucia)

TCACIUC ANIȘOARA, Botoșani

Grăușorul realizat pe pai cu mătase

„La români, unde grâul se cultivă de milenii, el este prezent în toate obiceiurile calendaristice, în care constituie și un mijloc de stimulare a fertilității, dar și principalul scop al actelor de magie agrară.”¹⁶

**MACOVEI LIVIA,
Mănăstirea Humorului, Suceava**

Grăușorul realizat pe pai cu mătase

„Firul alb e sănătate/Roșu e prosperitate/
Ș-amândouă împreună / Formează o cunună de succes și voie bună.”

MACOVEI LIVIA,

Mănăstirea Humorului, Suceava

Steluțe realizate pe carton din mătase;
simbolul coșarului realizat din măregele.

¹⁶ Ivan Eyseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1900, pag. 188.

MĂRTIȘOARE REALIZATE DIN MĂTASE ȘI AȚĂ DIN BUMBAC

MATRAȘ LUCREȚIA, Vorona, Botoșani

Mărțișor cu ghiociei croșetați din bumbac și apretați cu apă și zahăr.

„Ghiocelul este simbolul primăverii, întrucât înflorește în timpul topirii zăpezii. Reprezintă un simbol al purității, rezistenței, speranței, modestiei, smereniei și chiar al umilinței acceptate, dar și al înălțării prin smerenie.”¹⁷

MATRAȘ LUCREȚIA, Vorona, Botoșani

Mărțișor cu „mățișori”, croșetați din bumbac. Mățișoarele de salcie au rol apotropaic.

„Salcia e prezentă la români în marile rituri de trecere și la principalele sărbători de primăvară. Floriile (Duminica Floriilor) este considerată „sărbătoarea înfloririi salciei.” (A. Fochi, Datini și eresuri, 129). Ramura de salcie, sfințită la Florii, are o putere magică, aproape fără egal în lumea plantelor miraculoase, fiind păstrată lângă icoană și folosită împotriva bolilor, a incendiilor, a grindinei, trăsnetelor sau pentru stimularea dragostei și fecundității oamenilor, pentru sporirea manei vitelor, etc.”¹⁸

¹⁷ Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1900, pag. 184-185;

¹⁸ Ibidem, pag. 415.

MĂRȚIȘOARE REALIZATE DIN MĂTASE ȘI AȚĂ DIN BUMBAC

MATRAȘ LUCREȚIA, Vorona, Botoșani
Mărțișor cu căpșunele croșetate din bumbac.

În diferite tradiții, fructul, reprezintă „ideea abundenței, a rodniciei, a fecundității, iar pe plan spiritual – înțelepciunea.”¹⁹

VATAVU OLIMPIA, Botoșani
Mărțișor realizat cu ață din bumbac

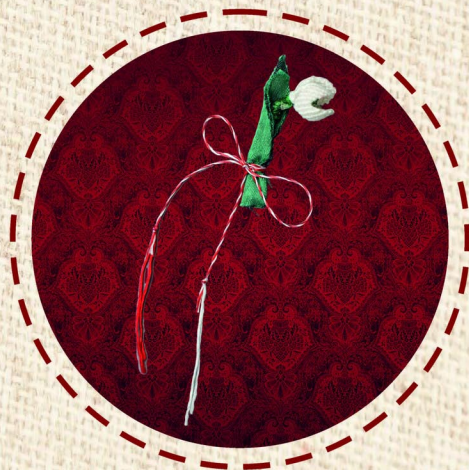
LUCHIAN LILIANA, Botoșani
Mărțișor realizat
din fir de mătase răsucit

¹⁹ Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1900, pag. 168.

ȚIVLICĂ ELENA, Botoșani
Ghiocel brodat

SAUCIUC AURORA, Botoșani
Ghiocel din noduri

UNGUREANU MIHAELA, Botoșani
Coșar realizat din ață neagră.

Coșarul este un simbol al norocului. Totodată, coșarul ne prezintă și o serie de binarități precum: moarte-renăștere, foc distrugător - foc purificator; având în vedere faptul că „focul simbolizează viața, puterea creatoare, pasiunea, dragostea, purificarea, dar și puterea distructivă.”²⁰

**DOBREȘENCIUC VERONICA și
GAVRILIU CRISTIAN, Suceava**
Dragobete realizat din ață și cap
din mărgea de lemn.

²⁰ Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1900, pag. 166.

MĂRTIȘOARE REALIZATE DIN MĂRGELE

**BUJOREANU
SIMONA-ȘTEFANIA, Botoșani**

Reprezentare a principiului masculin feminin, din mărgelile alb-roșu pe crenguță de liliac.

**BUJOREANU
SIMONA-ȘTEFANIA, Botoșani**
Ghiocel din mărgelile

LUCHIAN LILIANA, Botoșani

Mărtișor cu floare din mărgelile. Florile sunt cele care simbolizează tinerețea, frumusețea, puritatea.

„Floarea este simbolul lumii multicolore, paradisiace, dar efemere și trecătoare.”²¹

²¹ Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1900, pag. 162.

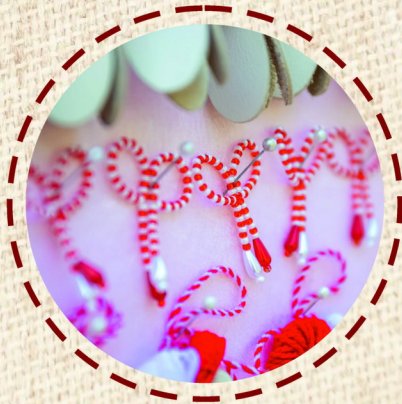
MĂRTIȘOARE REALIZATE DIN MĂRGELE

**ABABEI CLAUDEA-DALILA
ȘI SILVIU-DIONISIE, Botoșani**
Ghiocel din mărgel

TCACIUC ANIȘOARA, Botoșani
Dragobete realizat din mărgel.

**DOBRESENCIUC VERONICA
și GAVRILIU CRISTIAN, Suceava**
Mărțișor din mărgel

MĂRTIȘOARE REALIZATE DIN LEMN

**APALAGHIEI SONICA
și MARICEL, HULUB, Botoșani**

Mărțișor cu rozetă din lemn. Aceasta simbolizează soarele, cel fără de care nu am putea trăi, mișcare continuă, viață veșnică.

TIMOFCIUC PETRICĂ, Botoșani

„Soarele e nemuritor, dar el „învie” în fiecare dimineață și „moare” la asfințit; de aceea, este simbolul resurecției, al veșnicei întoarceri a vieții trecând prin moartea temporară.”²²

Soarele și luna pirogravură pe lemn. Soarele este astrul zilei; luna este astrul nopții.

„Divinitățile lunare patronează vegetația, nașterile, morțile, fertilitatea pământului, creșterea plantelor.”²³

„Forma cea mai veche a miturilor solare este cea a gemenilor divini, în care Soarele și Luna sunt zei și eroi civilizatori.”²⁴

²² Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1900, pag. 429;

²³ *Ibidem*, pag. 255;

²⁴ *Ibidem*, pag. 428.

TIMOFCIUC PETRICĂ, Botoșani

Ghiocel pictat în ulei pe suport de lemn.

„Inima, considerată organ central în corpul ființei umane și sediu al sentimentelor, are valențe simbolice ale unui Centru macrocosmic, pus în relațiile de similitudine și interdependență cu toate elementele ce alcătuiesc modelul lumii în culturile tradiționale. Semnifică bunătațe, dragoste, viață, curaj, onoare, și intuiție.”²⁵

²⁵ Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1900, pag. 215.

MĂRȚIȘOARE REALIZATE DIN SEMINTE ȘI FLORI USCATE

TIMOFCIUC PETRICĂ, Botoșani

Coșuleț realizat din coajă de nucă cu plante și flori de pai uscate și tratate.

„Nuca e simbolul fertilității și al fecundității.”²⁶

CRETU ȘTEFAN, Broscăuți, Botoșani

Mărțișoare realizate pe lemn din diferite semințe.

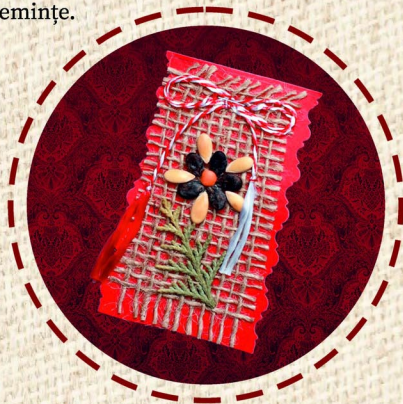
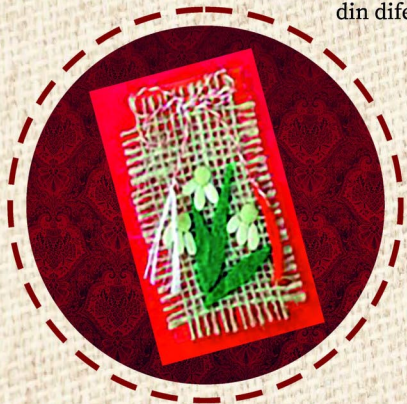

²⁶ Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1900, pag. 317.

MĂRȚIȘOARE REALIZATE DIN SEMINȚE ȘI FLORI USCATE

ABABEI CLAUDEA-DALILA și SILVIU-DIONISIE, Botoșani

Mărțișoare cu flori realizate
din diferite semințe.

MOISUC VERONICA, Botoșani

Coșuleț cu buburuză
și flori din mărgele

Coșuleț
cu flori uscate

Făurar este denumirea populară a lunii februarie. Se crede că numele de Faur are legătură cu meșterii făurari, lucrători ai fierului, cei care pregăteau uneltele de muncă, le ascuțeau sau chiar confecționau aceste fiare sau cuțite de plug înainte de deschiderea sezonului agrar.

Despre cea mai scurtă lună a anului, cu 28 de zile în anii normali, 29 de zile în anii bisecți, se știe că Faur este cel mai mic dintre cei 12 frați. Diverse legende explică faptul că Făurar este o lună capricioasă, deoarece i s-au dat mai puține zile. Acesta aflându-se în conflict cu Martie, căruia i-a împrumutat câteva zile friguroase și refuză să i le mai înapoieze. Prin urmare, timpul capricios de la începutul lunii martie s-ar datora acestor frați. În cursul acestei luni se încheiau

SILION GEORGETA și DUMITRU, Tocileni, Botoșani

Baba Dochia. Cap din argilă pictat manual și îmbrăcăminte din materiale textile; furcă cu lână.

SILION GEORGETA și DUMITRU, Tocileni, Botoșani

Fierar. Cap și mâini din argilă, față pictată manual; îmbrăcăminte din materiale textile.

șezătorile și începeau pregătirile pentru sezonul muncilor agrare care era foarte aproape. Tot în această lună, în calendarul popular, pe 24 Făurar este sărbătorit Dragobetele, reprezentare mitică a dragostei, asociată de români cu ciripitul și împerecherea păsărilor de pădure.

SAUCIUC AURORA,
Botoșani
Baba Dochia

SCUTELNICU MIHAELA,
Tudora, Botoșani
Buburuză pe lână

MĂRȚIȘOARE REALIZATE DIN ARGILĂ

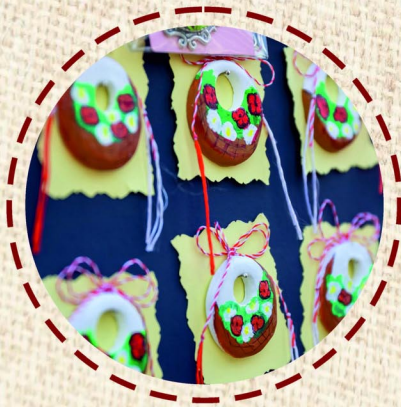
**SILION GEORGETA și DUMITRU,
Tocileni, Botoșani**

Mărțișor cu inimioară din argilă,
pictat manual.

Liceul de Artă „Ștefan Luchian, Botoșani

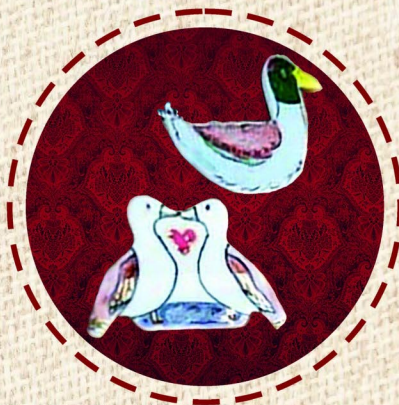
Mărțișoare din argilă albă, pictate manual de elevi.

Prof. coordonator Dolhescu Genoveva

MĂRȚIȘOARE REALIZATE DIN ARGILĂ

Liceul de Artă „Ștefan Luchian, Botoșani
Mărțișor din lut special ars în cuptor și
smălțuit cu motive avimorfe realizat de elevi.
Prof. coordonator Ciobanu Cristina

GHEORGHIASA
ȘTEFANA, Iași
Mărțișoare din lut
polimeric cu simbolurile
primăverii.

MĂRTIȘOARE CUSUTE PE ETAMINĂ

VATAVU OLIMPIA, Botoșani

Mărțișor cu simbolul buburuzei cusut pe etamină.

„Buburuza are multiple funcții mitologice, magice și augurale (...) e reprezentarea zoomorfă a Soarelui, fiind asociată primăverii, căldurii, bogăției și fertilității.”²⁷

VATAVU OLIMPIA, Botoșani

Mărțișor cu simbolul potcoavei cusut pe etamină.

„Potcoava are o întemeiere mitică, datorată în bună parte prestigiului de care se bucură, calul – cursierul solar și animalul divin, iar, pe de altă parte, asemănării ei cu cornul lunii – simbol al bogăției și fecundității.”²⁸

²⁷ Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1900, pag. 70;

²⁸ Ibidem, pag. 390.

**LICEUL TEHNOLOGIC
TODIRENI**
Inimioară cusută
pe etamină.

**POAMĂ-NEAGRĂ
LĂCRĂMIOARA**
Coșar cusut
pe etamină.

MĂRTIȘOARE REALIZATE DIN DIVERSE MATERIALE

**SCUTELNICU MIHAELA,
Tudora, Botoșani**

Potcoavă cu trifoil cu patru foi din fetru.

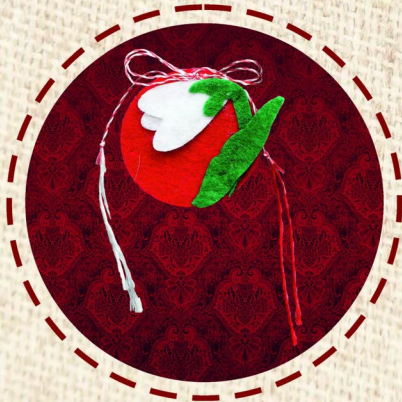
IRIMIA BIANCA, Botoșani

Ghiocel cu petale confecționate din panglică satinată, pălăriuța și gulerul din fetru, căpșorul din mărgea de lemn; șnur din ață de mătase.

**ASOCIAȚIA
IL GIROTONDO Botoșani**

Ghiocel din fetru.

**DOBREȘENCIUC VERONICA
și GAVRILIU CRISTIAN, Suceava**

Ghiocel realizat din piele naturală. Confecționarea acestui mărțișor cuprinde următoarele etape: etapa croirii petalelor, fustiței, pălăriei; cea din urmă etapă este a asamblării.

MĂRȚIȘOARE (PANDANTIVE)
REALIZATE PE COAJĂ DE OU DE STRUȚ

NISTOR CELICA IULIANA,
Rogojești, Botoșani

MĂRȚIȘORUL - SIMBOL AL PRIMĂVERII ȘI AL RENĂȘTERII

BIBLIOGRAFIE

- * Angela Paveliuc-Olariu, *Atitudinea 3 A*, Anul 2, Nr. 21/28 februarie – 6 martie 2003;
- * *Catalogul monedelor metalice românești bătute de la 1867-1943*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului – Imprimeria Națională, București;
- * Coșbuc, George, *Opere alese, IV*, Editura Minerva, București, 1979;
- * Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994;
- * Evseev, Ivan, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1990;
- * Ghinoiu, Ion, *Comoara satelor. Calendar popular*, Editura Academiei Române, București, 2005;
- * Ghinoiu, Ion, *Lumea de aici, lumea de dincolo*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999;
- * Marian, Simion Floarea, *Sărbătorile la români, vol. II*, Editura Saeculum I.O. București, 2015;
- * Petrescu, Paul, *Motive decorative celebre*, Editura Meridiane, București, 1971;

**CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA
ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE BOTOȘANI**

Botoșani, str. Unirii nr. 10, Cod poștal 710233;

Tel.: 0231-536322, Fax: 0231-515448; Cod fiscal 3372238

E-mail: centrul_creatiei_botosani@yahoo.com